

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Анелия Василева Петкова

ВТУ “Св. св. Кирил и Методий“

катедра „Съвременен български език“

на дисертационен труд

за придобиване на образователната и научна степен „доктор“

в област на висше образование 2. *Хуманитарни науки*

професионално направление 2.1. *Филология*

научна специалност *Български език - История на българския книжовен език*

на тема: **СТИЛОВИ И ЖАНРОВИ МОДЕЛИ НА НАДГРОБНОТО СЛОВО, НЕКРОЛОГА И ЕПИТАФИЯТА ПРЕЗ ВЪЗРАЖДАНЕТО (ОТ ВТОРАТА ЧЕТВЪРТ НА XIX ВЕК ДО ОСВОБОЖДЕНИЕТО)**

докторант: Маргарита Бранимирова Гергинова

катедра: „Български език“

факултет: Факултет по славянски филологии

университет: СУ „Св. Климент Охридски“

научен ръководител: проф. д-р Гергана Кирилова Дачева

1. Данни за докторантурата, дисертацията, автореферата и публикациите

Със заповед № РД-20-152/24.01.2018 Маргарита Бранимирова Гергинова е зачислена на редовна докторантура по професионално направление 2.1. *Филология*, докторска програма *Български език – История на българския книжовен език* към катедра „Български език“, считано от 01.02.2018 г. до 1.02.2021 г. с научен ръководител проф. д-р Гергана Кирилова Дачева. Със заповед РД-20-68/19.01.2021 е отчислена с право на защита. Със заповед №РД-38-334/15.07.2021 във връзка със защитата на Маргарита

Бранимирова Гергинова са утвърдени журито и датата на защитата. Така представените данни показват, че всички изисквания по Закона за развитието на академичния състав в Република България и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“ са спазени и не са допуснати нарушения.

Дисертационният труд е с обем 257 страници. Състои се от **увод, три глави (всяка завършва с обобщение), заключение, приноси, библиография, приложения, съдържание на графиките.**

Актуалността на труда е безспорна: за първи път в българското езикознание се анализират езиковите особености на некролозите и съобщенията за смърт в периодичния печат от периода на Възраждането (от втората четвърт на XIX век до Освобождението).

Обектът, целите и задачите са формулирани ясно и точно. Употребата на научната терминология е коректна. Езикът на дисертацията е научен.

Авторефератът е с обем от 42 страници, изцяло следва съдържанието на дисертационния труд и включва списък на публикациите – 3 на брой, свързани изцяло с дисертационната тема: *Модернизиращата функция на некролога през Възраждането; Модернистичен дискурс на смъртта – развитие на некролога в българския възрожденски печат; Френският културен модел в некролозите и съобщенията за смърт в българския възрожденски печат*).

2. Научни приноси

В **Увода** докторантката представя мотивацията, обекта, целите и задачите на изследването, както и работните хипотези.

Обектът на дисертационния труд е ясно определен: изследване на надгробното слово, епитафиите, некролозите и съобщенията за смърт с оглед на езиковите им особености, или както авторката ги обобщава с

термина - *поминални текстове*. Според нея те са „ценен източник на информация, позволяваща на изследователите да наблюдават развитието на ритуалите и обичаите след смъртта, да проучват еволюцията на отношението на хората към смъртта и мъртвите, както и да изследват ценностите и добродетелите, които обществото помни и цени“ (с.7).

Основната цел на изследването е да се установи *моделът* на некролозите, съобщенията за смърт и надгробните слова, публикувани във възрожденските вестници. И друга цел е посочена: „да се анализират текстовете и да се докаже наличието на таблоидност и сензационност в периодичния печат през Възраждането“, която можем да определим по-скоро като задача.

Поставените **задачи** са ясно формулирани. Между тях се откроява основната, с която Маргарита Гергинова се е справила успешно: „Да се направи *жанров, стил и лингвистичен анализ на некролозите, известията за смърт и надгробните слова* чрез извършване на задълбочен структурен анализ, основан на голям корпус от текстове“ (с.5).

Специално внимание заслужава *Корпусът* от текстове, който съдържа 366 текста, публикувани във възрожденския периодичен печат през разглеждания период. Текстовете са представени в Приложение (с обем 77 с.) в края на дисертационния труд (за по-голяма прегледност е добре те да бъдат номерирани).

В **Първа глава - Теоретична рамка (с.11-40)** – подробно са представени различни концепции за дискурса, текста и жанра, като в теоретичен план са обобщени основни теории в България и в чужбина. Въз основа на това авторката стига до заключението, че културната и политическата епоха на Българското възрождане, в която се създава периодичният печат като трибуна на обществено-политически, социални и световни събития, обуславя нов тип текст, изразен през некролозите и съобщенията за смърт.

В първа глава ясно са очертани важни акценти на научното изследване: езиковите особености на жанровете, свързани със смъртта; концепцията за табуто; езиковото табу, свързано с културните порядки на дадения социум.

Втора глава - Развитие на некролозите и съобщенията за смърт. Установяване на модела на българските некролози и съобщенията за смърт (с.41-127) - представя в исторически, културен и лингвистичен план развитието на некролога и съобщенията за смърт в Англия, Франция, Русия и България с цел установяване на модела на българските некролози, съобщенията за смърт и надгробните слова. Приложен е богат илюстративен материал. Текстовете от некрожанра са различни – некролози, съобщения за смърт, дописки за починали заслужили обществени и културно-просветни или революционни дейци, надгробни и възпоминателни слова и стихове през Възраждането. Затвърждава се наблюдението, че „жанрът на некролога в българското възрожденско пространство „влиза в западния си образ”, но бързо се пре моделира в услуга на собствената ни реалност и идеологически нужди, съобразени с родния менталитет (с. 106). Според докторантката изключителна роля в този процес играе появилата се българска преса към средата на века - на страниците на 64-те български вестници и 36-те списания се отделя много място на западни мислители, философи, на идеите, които са в основата на френската култура (с. 110). Тук обаче не става ясно кои именно са тези вестници и списания. Добрата библиографска на Гергинова осведоменост ѝ дава възможност да стигне до правилния извод, че тоналността и структурата на изследваните текстове идва изцяло от Англия, маниерът на предаване на информацията, лингвистичните и стилистични похвати се прихващат от британския модел“ (с.117).

Трета глава. Лингвистичен анализ с оглед на историческите развойни процеси и на спецификата на стилистичните особености в некролозите, надгробните слова и съобщенията за смърт (с.128-167).

При типологизирането на проучваните текстове авторката се позовава на разликите в дължината на текста и актуалността на събитието. Въз основа на богатия и разнообразен емпиричен материал, с който оперира, Гергинова успешно изгражда текстовата структура на съобщенията за смърт: име на починалия; години; дата, час, място на смъртта и причини за смъртта; образование, заслуги към народа, идеали; *информация* за завещанието, което починалият е оставил; *информация за погребението*; *устойчива религиозна фраза*, която се оказва „единственото допирателно до църковния ритуал на прощаване с мъртвите“ (с.145). Ясно са разграничени жанровите форми: спомени, надгробните слова, а за да се придаде повече патос – и публицистични епитафии.

Важна част от трета глава представлява анализът на **езиковите особености на некролозите с оглед на динамиката на развойните езикови процеси през Възраждането**. Изводите върху всички наблюдавани материали показват засилени процеси на конкуренция между изразните средства.

На *фонетично равнище* са разгледани рефлексите на старобългарските гласни, ликвидната метатеза, редукцията на гласните, палатални съгласни. Приведени са достатъчно на брой примери. Изводите за някои от тях се нуждаят от доуточняване, напр. на с. 153 се посочва, че „В съвременния български книжовен език малък „Ь“ позиционно се изяснява в голям „Ъ“ и в „Е“. В текстовете на некролозите и съобщенията за смърт се налагат именно тези рефлексии (*ден; църква; держи; смерт*), но в посочените примери не откриваме рефлекс голям „Ъ“.

На *морфологично ниво* е регистрирана конкуренция между суфиксите -не и -ние при отглаголните съществителни имена. По-специално внимание е отделено на членуването на прилагателните имена от текстовете и използването на архаични форми на –ий, осмисляни като определени форми.

С оглед на *синтаксиса* особен интерес представлява конкуренцията при съюзите, които въвеждат определени подчинителни изречения. В текстовете на некролозите се потвърждава изводът, че двата модела се конкурират, но количествено преобладават и се налагат изреченията, въведени с „който“, което може би натежава при кодифицирането му в системата на подчинените определителни изречения.

Интересна е констатацията при модификаторите в именната фраза, чийто модел (определяемо – определение) е породен от силното влияние на църковнославянския език.

В *лексикално отношение* са регистрирани динамика и силно разнообразие на тематичните групи. Приложената таблица на с. 163 показва, че въпреки влиянието на английския структурно-семантичен модел на некролозите и съобщенията на смърт, преобладава руската лексика. Според авторката причината за това са социално-икономическите предпоставки, но любопитно е кои са те.

Заключението (с.165-167) в края на дисертационния труд кратко и точно обобщава резултатите от предложеното изследване.

Научни приноси на дисертационния труд (с.168-169) – представени са в 7 точки, които категорично очертават приносния характер на дисертационния труд.

Използвана литература (с.170-176) –Включва източници на *кирилица* (41 заглавия) и на *латиница* (36); източници от **Интернет** - на *кирилица* (1заглавие) и на *латиница* (10 заглавия).

Ексцерпиран материал (с.177-179)- обхваща Британски периодични издания (дигитален архив - 8 на брой), Френски периодични издания (дигитален архив - 13 на брой), Руски периодични издания (електронен ресурс - 2 на брой), Български периодични издания (дигитален архив -36 на брой). Още по-прегледно би било, ако се разграничат вестниците от списанията и се посочи годината на издаване.

Приложения (с.180-257) – За по-голяма прегледност е добре да се опише начинът, по който са представени.

3. Заключение.

В предложения за обсъждане дисертационен труд за първи път на базата на голям корпус от текстове е разработен въпросът за стиловите и жанровите особености на *некролозите, известията за смърт и надгробните слова* за периода от втората четвърт на XIX век до Освобождението. Анализите, обобщенията, обзорите и постигнатите резултати доказват безспорните умения на авторката за самостоятелна научна работа. Затова с убеденост предлагам на уважаемото жури да присъди на Маргарита Бранимирова Гергинова образователната и научна степен “доктор” по професионално направление 2.1. *Филология*, научна специалност *Български език - История на българския книжовен език*.

26.09.2021 Изготвил рецензията:

гр. Велико Търново

/ доц. д-р Анелия Василева Петкова /

